

Gog a Magog
a středověké představy o posledním soudu
v *Katalánském atlase* (1375)

Vladimír Liščák
Orientální ústav AV ČR, v. v. i., Praha

Summary

One of the most striking illustrations of the *Catalan atlas*, a Medieval world map or *mappamundi* created ca 1375, is the idea of the end of the world or the last judgment, placed on sheets 6a and 6b, i.e. in the region of Asia. The focus of this essay is concerned with the interpretation of the northeastern portion of the Atlas, which contains elaborate apocalyptic imagery.

Katalánský atlas z roku 1375¹ je vrcholným dílem katalánské (mallorské) kartografické školy, jejímž centrem byl ostrov Mallorca, součást Baleárských ostrovů. Jejich metropolí je Palma de Mallorca.² Mallorský kartografický styl, který můžeme rozpoznat již na mapě Angelina Dulcerta z roku 1339 a jenž vyvrcholil *Katalánským atlasem*, obsahoval mnohem více detailů vnitrozemí a byl bohatě zdoben barevnými ilustracemi, zachycujícími města, pohoří, řeky a některé miniatury lidí. Tyto mapy obsahovaly rovněž popisky a vysvětlující texty v latině a staré katalánštině (*catalanesc, romanç*).

Katalánský atlas, který vznikl kolem roku 1375, je považován za jedno z nejlepších děl středověké kartografie, představující tehdy nejdokonalejší mapu známého světa. Je uložen v pařížské Bibliothèque nationale française (Richelieu Manuscrits Espagnol 30). Tvoří ho šest samostatných listů, z nichž dva zachycují oblast Asie, která nás bude v tuto chvíli nejvíce zajímat.

Jednou z nejvýraznějších ilustrací atlasu je představa o konci světa či posledním soudu (soudném dni), umístěná na listy 6a a 6b, tedy do oblasti Asie.

Soudný den

Soudný den či poslední soud je řadou významných náboženských tradic považován za soud či rozsudek nad osudy lidských duší vyneseny božstvem a bývá svázán s myšlenkou Nového světa nebo začátku. Opakují se vlny masového očekávání, které následuje těžké rozčarování a zklamání, když se v ohlášený termín nic nestane. Soudný den je zmiňován v eschatologii mnoha náboženství. V křesťanské tradici

---

¹ Podrobnější informace o *Katalánském atlase* viz např. mé články (Liščák 2008, 2010, 2018).

² Katalánský oficiální název často vynechává přívlastek „de Mallorca“; v katalánštině též Ciutat de Mallorca (či prostě Ciutat).

mu odpovídají výrazy den posledního soudu, poslední soud, poslední dny (křesťanská tradice), konec všech dnů, Armagedon³ (židovská tradice), či den soudu (islámská tradice).

Poslední soud je v křesťanství soud nad lidmi, když nastane konec světa.⁴ (obr. 1) Tehdy bude každý člověk zvlášť souzen podle svého jednání na světě a dostane se buď do nebe nebo do pekla. Janovo zjevení (Zjev.), poslední kniha Nového zákona, bylo inspirací pro mnoho uměleckých děl:

„Viděl jsem mrtvé, mocné i prosté, jak stojí před trůnem, a byly otevřeny knihy. Ještě jedna kniha byla otevřena, kniha života. A mrtví byli souzeni podle svých činů zapsaných v těch knihách. Moře vydalo své mrtvé, i smrt a její říše vydaly své mrtvé, a všichni byli souzeni podle svých činů. Pak smrt i její říše byly uvrženy do hořícího jezera. To je druhá smrt: hořící jezero. Kdo nebyl zapsán v knize života, byl uvržen do hořícího jezera.“
(Zjev. 20:12–15)⁵

Velký význam připisuje poslednímu soudu islám. V Koránu jsou muslimové nazýváni jako „ti, kdož věří v Boha a v den poslední“

³ Podle knihy Zjevení (Zjev. 16,16) v Novém zákoně je Armagedon či Armageddon nebo Harmagedon, ze starořečtiny: Ἀρμαγεδών *Harmagedôn*, v pozdní latině: *Armagedon*, z hebrejského: הר מגידו *Har Megiddo* (dosl. „Hora Megido“) předpovězené místo k závěrečné bitvě mezi vojskem Všemohoucího Boha, vedeným jeho synem Ježíšem Kristem a mezi vojskem Satana s jeho démony a neposlušným bezbožným lidstvem, různě interpretované jako doslovné nebo symbolické místo. Historická lokalita Megido (hebrejsky מגידו) bylo starověké město a v letech 1800–600 př. n. l. významné středisko Galileje. Bylo umístěno na strategickém místě v Jizre'elském údolí (hebrejsky עמק יזרעאל, *Emek Jizre'el*) na severu Izraele. Dnes je zde archeologické naleziště Tell Megido (od roku 2005 na seznamu památek UNESCO).

⁴ Krásné vyobrazení Posledního soudu z let 1370–1372 máme na mozaice Zlaté brány pražské Katedrály svatého Víta, Václava a Vojtěcha: uprostřed je Kristus-soudce, vlevo spasení, vpravo zatracení.

⁵ Všechny uvedené citáty z Bible jsou podle Českého ekumenického překladu (ČEP, Písmo svaté Starého a Nového zákona). Česká biblická společnost 1968–1979 a další vydání; online viz <http://www.biblenet.cz/>.

Obr. 1. Pohled na mozaiku Poslední soud (z let 1370–1372) na Zlaté bráně katedrály svatého Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě.

يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ تَمَّا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ
 'al-'imān biallah wa jawmi
 'l-áchar, súra 9:18). V křesťanství a vůbec v abrahámovských náboženstvích jsou s posledním soudem spojeny apokalyptické představy. Poslední soud má být vyvrcholením dějin (proto lze o posledním soudu v pravém slova smyslu hovořit právě u náboženství s lineárním pojetím dějin a času). V islámu je Alláh nazýván „vládcem dne soudného“ (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ, *malik jawmu 'l-qijáma*, súra 1:4).

V křesťanství tzv. podobenství o posledním soudu (*Mat. 25:31–46*) hovoří o souzení na základě skutků milosrdenství vůči marginalizovaným a potřebným skupinám lidí.

Gog a Magog

Víra v rychle se blížící konec tohoto světa a v poslední soud, ústřední součást předmoderního evropského náboženství a kultury, měla hluboký vliv na *mappaemundi* a částečně i tištěné mapy. Stejně jako u mnoha abstraktních pojmů, středověcí křesťané a křesťané raného novověku dávali tomuto souboru myšlenek konkrétní podobu mnoha způsoby. Jednou z nejvýraznějších „konkretizací“ apokalyptické úzkosti byla legenda o ničiteli Gogovi a Magogovi.

Mappaemundi doby kolem vzniku *Katalánského atlasu* zdaleka nereprezentovaly jenom fyzickou geografii a většinou legendární etnologii, ale mapovaly i „dějiny spásy“ (*Heilsgeschichte*, *historia salutis* či *historia sacra*) i časové vztahy minulosti, přítomnosti a budoucnosti prostřednictvím zobrazení apokalyptických postav, z nichž mnohé byli nepřátelští ničitelé, jako právě Gog a Magog.⁶

Tento středověký příběh byl založen na novozákonním zkomolení původního „Gog ze země Magog“ (*Ezech.* 38–39) „a „Gog a Magog“ jako dvou osob ve *Zjev.* 20:7–8.

V *Katalánském atlase* je na přelomu listů 6a a 6b vyobrazena země „Gog a Magog“. (obr. 2) Hlavní postavou je král jedoucí na koni pod baldachýnem. Je to vládce tohoto území, který se spolu se svým vojskem na závěr okružní jízdy vypravuje na místo obklopené horami. Nad vojskem vlaje praporek s obrazem ďábla. Stromy na horách jsou ohnuté: Jsou to stromy, které se dotkly mraků a jež prý viděl Alexandr Veliký. Je zde rovněž Alexandrova brána, vyobrazení Alexandra, Antikrista a mechanických trubačů.

V levé části scény (list 6b) je nápis „GOG I MAGOG“, doplněný stručnou popiskou:

---

⁶ Gow 1998.

Obr. 2. Země „Gog a Magog“ v Katalánském atlase, přelom listů 6a a 6b.

„logran senyor princep de gog e de magog / aquest exira / en temps dantechrist ab molta gent :— “⁷

[Velký pán, kníže Gogu a Magogu. Přitáhne v době Antikristově s početným lidem.]⁸

Gog a Magog (hebrejsky גוג ומגוג, Gog u-Magog) jsou jména, která se poprvé objevují ve Starém zákoně. V 1. knize Mojžíšově (*Genesis*, Gn) je Magog vnuk Noemův:

Synové Jefetovi: Gomer a Magóg a Mádaj, Jávan a Túbal, Mešek a Tíras. (Gn 10:2)

⁷Přepisy katalánského textu (s mými opravami) podle: Buchon 1838, 141; Buchon a Tastu 1839/1841/1843, 146; Grosjean 1977, 92; Palomo 2002, 51.

⁸Zde i dále jsou překlady, jež pořídil autor tohoto článku, pokud není uvedeno jinak.

V Knize Ezechiel je Gog osobou a Magog jeho země:

„Lidský synu, postav se proti Gógovi v zemi Magógu, proti velkoknížeti Mešeku a Túbalu, a prorokuj proti němu.

Řekni: Toto praví Panovník Hospodin: Chystám se na tebe, Gógu, velkokníže Mešeku a Túbalu!“ (Ez 38:2–3)

Ve Zjevení Janově, známém též jako „apokalypsa“, jsou to již národy, které povstanou proti Svatému Městu a budou zničeny ohněm z nebes:

„Až se dovrší tisíc let, bude satan propuštěn ze svého žaláře a vyjde, aby oklamal národy ve všech čtyřech úhlech světa, Góga i Magóga. Shromáždí je k boji a bude jich jako písku v moři.

Viděl jsem, jak vystoupili po celé šíři země a obklíčili tábor svatých a město, které miluje Bůh. Ale sestoupil oheň z nebe a pohltil je.

Jejich svůdce ďábel byl uvržen do jezera, kde hoří síra a kde je již dravá šelma i falešný prorok. A budou trýznění dnem i nocí na věky věků.“ (Zjev. 20:7–10)

Dvojice Gog a Magog (arabsky **يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ**, *Ja'džúdz wa Ma'džúdz*, *Ya'ğüğ wa-Ma'ğüğ*) se objevuje i v Koránu, např. v súře 18.

Ve středověkých evropských textech 13. a 14. století jsou aktuálně označováni jako Tataři (tedy Mongolové).

Marco Polo se o Gogu a Magogu zmiňuje jako o územích v říši kněze Jana:

„[15] Et sachiés que en ceste provence estoit le mestre seje dou Prestre Johan quant il seingnorioit les Tartars... [16] Et ce est le leu qe nos apellon de sa, e«n» nostre país, Gogo et Magogo, mes il l'apellent Ung et Mungul. [17] Et en cascune de ceste

provence avoit une generasion de jens: en Ung estoient les Gog, et en Mungul demoroit les Tartars...“ (chap. LXXIII. CI DEVISE DE LA GRANT PROVENCE DE TENDUC)⁹

[15] [A vězte, že v této provincii bylo hlavní sídlo kněze Jana, když vládl Tatarům... [16] A to je ono místo, které v naší zemi nazýváme Gog a Magog, avšak oni ho nazývají *Ung a Mungul*. [17] A v každé [části] této provincie je jedna generace [skupina] lidí: v *Ungu* jsou Gogové a v *Mungulu* žijí Tataři...] (kap. LXXIII. Zde se pojednává o veliké provincii *Tenduc*)

Zde se Starý zákon, apokalyptické a starodávné tradice mísí se středověkými legendami o Alexandru Velikém (viz dále). Na tradici Goga jako vnuka Noemova navazuje 1. kniha Kronik (Letopisů, *Paralipomenon*, 1Pa 1:5) a Korán (súra 21:96). U Ezechiela (Ez 38 a 39) je Gog spojen s představami o Soudném dni. Vystupuje jako bojovný kníže ze severu, který se svými jezdci bude o Soudném dnu ukrutně pronásledovat znovu sjednocený Izrael. Magog je v tomto kontextu zmíněn jako země, k níž obrátí svou tvář Syn člověka.¹⁰ Avšak Bůh zničí Goga a jeho vojska morem, krupobitím, krví a ohněm, které budou přšet z nebe, ptáci zaútočí na mrtvé a Izrael bude mít sedm let dostatek dřeva na oheň z luků, šípů a štítů padlých. Bůh určí Gogovi v Izraeli hrobku u Mrtvého moře v údolí a zazdí vchod.

---

⁹ Franko-italská verze: *Devisement* 2018, 92. Srv. *Divisament* 2006, 398. Srv. latinský překlad v Paulus [Polo] 1824, 75.

¹⁰ České překlady Bible se zde liší. Pouze v ekumenickém překladu je uvedeno, že v případě jména Magog se jedná o zemi: [KB1613] *Ezech.* 39:6 „Vypustím také oheň na Magoga...“ (ale v *Ezech.* 38:2 je „země Magog“); [ČEP] *Ezech.* 39:6 „Pošlu také oheň na zemi Magóg...“; [B21] *Ezech.* 39:6 „Pošlu oheň i proti Magogovi...“

Alexandr Veliký a legendy o Gogu a Magogu

Na přelomu listů 6a a 6b Katalánského atlasu je vyobrazen Alexandr Veliký po boku Satana (obr. 3) a s nápisem:

[lorey] *allexandri*, tj. král Alexandr [Veliký]

Nad zakreslenou horskou hradbou je obsáhlý text týkající se Alexandra Velikého a legendy o Gogu a Magogu:

„muntanyes de caspis dins les quals allexandri viu arbres ten alts que les saines tochauen ales nuus / eaqui cuida morir sino que setanat lengita per la sua art / e per la sua art / endoy aqui los tartres gog e magog e per els feu los ·ii· images dematall los demunt scrits item encloy aqui molts diuerses generacions de gens qui no dupten amanjar tota carn crua / eaquesta eslageneracio ab que vendra antichrist / elalurfín sera foc que aualar del cel quils confondra.:— “¹¹

[Kaspické pohoří, v němž Alexandr [Veliký] viděl stromy tak vysoké, že se jejich vrcholy dotýkaly mraků, a téměř tam zemřel, kdyby mu Satan svým uměním nepomohl. S pomocí téhož umění [Alexandr] uzavřel zde Tatary Goga a Magoga; pro ně udělal výše vyobrazené kovové sochy. Rovněž zde uzavřel různé kmeny, které neváhají konzumovat jakýkoli druh syrového masa. Je to druh lidí, z něhož vzejde Antikrist a jejichž konec bude skrze oheň, který sestoupí z oblohy a zničí je.]

Text jasně vychází ze středověkých legend o Alexandru Velikém Makedonském (356–321 před n. l.), geniálním vojevůdci a panovníkovi, který ve 4. století před n. l. sjednotil pod svou vládou většinu tehdy známého světa, např. legenda o Alexandrově či Kaspické bráně proti

¹¹ Přepisy katalánského textu (s mými opravami) podle: Buchon 1838, 140–141; Buchon a Tastu 1839/1841/1843, 145–146; Grosjean 1977, 88, 92; Palomo 2002, 53–54.

Obr. 3. Vyobrazení Alexandra Velikého po boku Satana.

necivilizovaným barbarům na severu (obvykle identifikovaných jako Gog a Magog).

Alexandr Veliký vystupuje i v několika kapitolách *Miliónu* Marka Pola (XXIII franko-italské verze [22 toskánské verze], XL [39], XLV [44] a XLVII [46]).¹² (obr. 4)

¹² Milione (2003), *Indice ragionato*, 535–539; Pelliot 1959, 26–29 (17. ALEXANDRE (THE GREAT)).

Obr. 4. Sásánovská pevnost v Derbentu ze 6. století.

Vysvětlení k textu: Kaspické pohoří (řecky Κάσπιον ὄρος *Káspion óros*; latinsky *Caspia montes*) je starověké jméno pohoří, které je ztotožňováno buď s Kavkazem, nebo Talyšskými horami v severozápadním Íránu a jihovýchodním Ázerbájdžánu, či pohořím Elburz.¹³

Alexandrova brána či Kaspická brána (řecky Πύλες του Αλεξάνδρου *Pýles tou Alexándrou* též *Κασπίες Πύλες Kaspíes Pýles*; starořecky *Κάσπιαπύλαι Káspiaipýlai*, též *Κάσπια πύλαι Káspia pýlai*; latinsky *Caspiae Pylae*) byla legendární hradba, kterou údajně postavil Alexandr Veliký na Kavkaze, aby zabránil necivilizovaným barbarům ze severu (typicky spojeným s Gogem a Magogem) napadnout území na jihu.¹⁴

---

¹³ Plontke-Lüning, Annegret (Jena): „Caspia montes.“ In *Brill' s New Pauly, Antiquity volumes*, vyd. Hubert Cancik a Helmuth Schneider. <<http://referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-pauly/caspia-montes-e227860>> Navštíveno 17. září 2020.

¹⁴ Viz např. van Donzel a Schmidt 2010.

Brána byla oblíbeným tématem středověké cestovatelské literatury, počínaje *Románem o Alexandrovi*, který je znám z mnoha verzí, z nich nejstarší je byzantská verze ze 3. století (Životopis Alexandra Makedonského; řecky Βίος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνοσ Βίος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μakedónοs).¹⁵

S Alexandrovou (Kaspickou) bránou je ztotožňováno několik lokalit v oblasti kolem Kaspického moře, zejména brána v Derbentu, jejichž třicet věží hledících na sever se rozprostíralo čtyřicet kilometrů mezi Kaspickým mořem a Kavkazem, a tak účinně blokovalo průjezd přes Kavkaz. Jinou lokalitou byla tzv. Alexandrova zeď v Gorgánu (či Velká zeď v Gorgánu) na jihovýchodním pobřeží Kaspického moře, dlouhá 195 km. Tyto lokality spojované s Alexandrem však mají původ pozdější — mezi 3. a 7. století n. l.

Autor *Katalánského atlasu* tuto bariéru zakreslil do severní Číny zřejmě pouze z toho důvodu, že zde bylo volné místo, pro které neměl žádné informace. Je rovněž možné, že hradbu ztotožnil s Velkou čínskou zdí (?), která měla obdobnou funkci, totiž bránit civilizovanou Čínu před severními nájezdníky.

Alexandrova brána je známa i z raných arabských rukopisů, objevuje se i na Idrísího kruhové mapě světa z roku 1154.¹⁶

Marco Polo o ní píše jako o Železné bráně či věži:¹⁷

„[4] *Et c'est la provence ke Alexandre ne poit passer quant il vost aler au ponent, por ce qe la vie est estroit et dotose, car de l'un les est la mer, et de l'autre est gran montagne que ne se poent cavaucher: la vie est mout estroit entre la montagne et la mer, et dure cest estroit vie plus de quatre liegues, si ke*

---

¹⁵ Hallberg 1907, 184–186; Paschalis, Frangoulidis, Harrison a Zimmerman 2007.

¹⁶ Gow 1998, 23–24.

¹⁷ O českých překladech viz Kolár 1982.

pou homes tendront le pas a tout le monde. Et ce fo la caxon por coi Alexandre ne poet passere. [5] Et voç di ke Alexandre hi fist fermer une tore et hi fist une forteçe por coi celle jens ne poesent pasere por venir sor lui, et fu apellé la Port dou fer, et ce est le leu qe le livre Alexandre conte comant il enclouse les Tartarç dedenç deus montagnes...“ (chap. XXII. CI DEVISE DOU ROIS DES GIORGIENS ET DE LOR AFERE).¹⁸

[A to je ona provincie, kterou Alexandr nemohl projít, když chtěl jít na západ, neboť cesta je úzká a nebezpečná, jelikož na jedné straně je moře a na druhé velké hory, které nelze překonat koňmo. Cesta je velmi sevřená mezi horami a mořem a tato sevřená cesta je dlouhá čtyři míle, takže pouze malý počet lidí zabrání projít jiným tímto průsmykem. A to byl důvod, proč nemohl Alexandr projít. A pravím vám, že Alexandr tam dal zhotovit věž a zřídit pevnost, aby oni lidé nemohli projít, aby ho následovali a pojmenoval ji Železná brána, a to je to místo, o němž *Knihla o Alexandrovi* vypráví, že zde zadržel Tatary mezi dvěma horami...] (kap. XXII. Zde se pojednává o králi Gruzínů a jejich činech).

Na přelomu listů 6a a 6b jsou nad hradbou hor zakresleny postavy s trubkami a následující popiskou: (obr. 5)

*aquests son dematall e aquests feu fer allexandri rey gran e poderos*¹⁹

[Tyto [sochy s trubkami] jsou z kovu. Nechal je zhotovit Alexandr, velký a mocný král.]

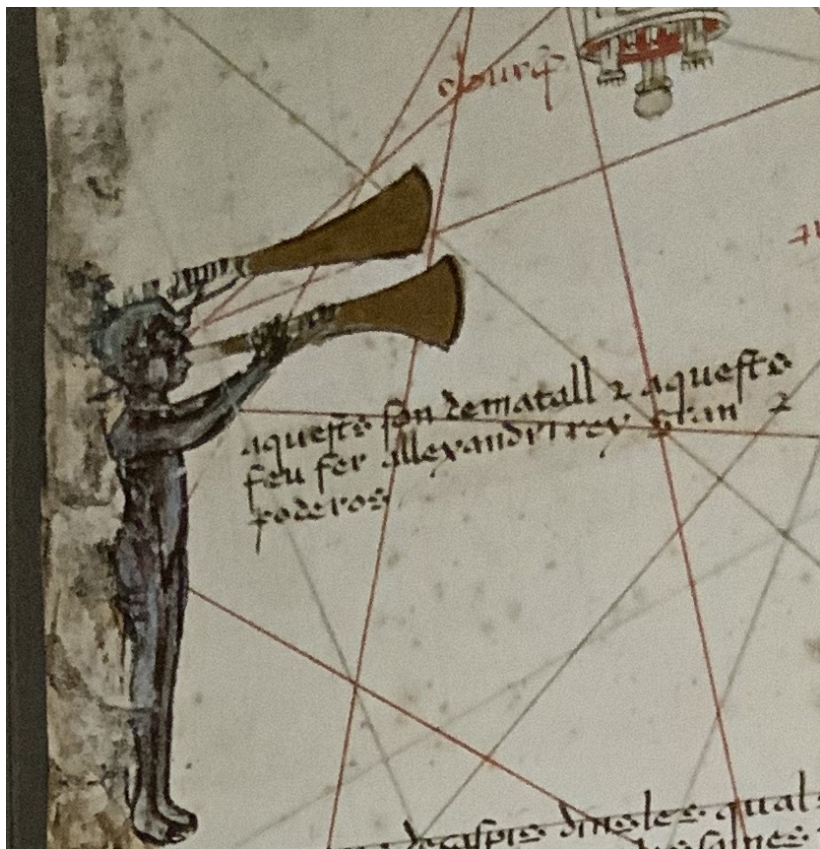
Podle již zmíněné středověké legendy Alexandr Veliký uzavřel Goga a Magoga do vězení, ohraničeného horami Kaspického moře

---

¹⁸ Franko-italská verze: *Devisement* 2018, 48. Srv. *Divisament* 2006, 327. Srv. Paulus [Polo] 1824, 18–19.

¹⁹ Přepisy katalánského textu (s mými opravami) podle: Buchon 1838, 140; Buchon a Tastu 1839/1841/1843, 145; Grosjean 1977, 88; Palomo 2002, 53.

Obr. 5. Bronzoví trubači.

a uzavřeného železnými branami. Zde místo železných vrat najdeme dvě bronzové postavy s troubami, které podle středověkých legend rezonovaly větrem a vyděsily Tatary. Mandevila věnoval tomuto tématu kapitolu LXI své knihy *Livre des merveilles du monde*. Možná je zde i asociace s troubícími anděly při Posledním soudu.²⁰

²⁰ Grosjean 1977, 88; Palomo 2002, 53.

V Koránu je Alexandr označen přívzkem **ذُو الْقَرْنَينِ** *Dhu-l Qarnayn* (Dvourohý) a objevuje se zejména v části týkající se posledního soudu. V súře 18 se vypráví příběh o Dvourohém, kterak potrestal národy Gog a Magog. Našel je mezi dvěma hrázemi, neuměli skoro mluvit, sužovali ostatní národy. Dvourohý proti nim postavil zeď ze železa. V Koránu se hovoří, že až se splní slib Alláha, tuto zeď rozdrťí na prach, Alláh shromáždí národy a představí peklo nevěřícím:

„18:93 až k místu mezi dvěma hrázemi dospěl a pod nimi lid, jenž sotva chápal řeč mluvenou, našel.

18:94 I řekli mu: Dvourohý, věru Gog a Magog šíří spoušť po zemi; máme ti poplatek zaplatit, abys mezi námi a jimi hráz vystavěl?

18:95 Odpověděl: To, co mi propůjčil Pán můj, je lepší než poplatek. Pomozte mi horlivostí svou a zřídím mezi vámi a jimi hráz mocnou.

18:96 Přineste mi kusy železa! A když je narovnal mezi dvě úbočí, rozkázal: Foukejte! Když z toho vznikl oheň, dodal: Přineste mi k vylití do něho mosaz roztavenou!

18:97 A nebyli Gog a Magog schopni ji přelézt ani otvor udělat v ní.“ (súra 18:93–97)

Vedle vyobrazení Alexandra je v této části mapy umístěna skupina osob, k nimž se pravděpodobně vztahují i dva rozsáhlejší nápisy umístěné do oblasti oceánu (viz dále Antikrist a Proroctví Izajášovo). (obr. 6)

Antikrist

Účel vyobrazení skupiny postav na mapě není zcela jasný a vede k různým interpretacím. Podle jedné zobrazuje Antikrista jako korunovanou postavu obklopenou svými věrnými: po jeho pravici jsou císařové, králové a všichni lidé; po jeho levici papež, biskupové, mniši

Obr. 6. Alexandr a skupina osob.

a jeptišky. Antikrist je obklopen hranicí hor s ohnutými stromy, které se zdají zasahovat do mraků (viz text na listu 6a).

Vyobrazení Antikrista jako sličného krále setřásajícího zlato z větví je velmi neobvyklé. Všechny postavy kolem něj prosí se zdviženými rukama Antikrista o zlato. Text říká, že Antikrist se objeví v Galileji. Ale v Galileji, doslova i přeneseně, pro takové vyobrazení nezbylo na mapě místo, proto ho autor mapy umístil do neznámé severovýchodní Asie. Kruhová oblouková kontura kontinentu proti oceánu připomíná — jako jediná v celém atlase — schéma středověkých kruhových map.

Podle jiné interpretace je třeba místo Antikrista, k němuž se vztahuje výše uvedený popis v oblasti oceánu, vidět v oné postavě Ježíše Krista, který odměňuje své věrné následovníky, krále, národy, biskupy a mnichy.

Spolu s vyobrazením pána Gogu a Magogu tvoří nejvýraznější obraz Katalánského atlasu.²¹

V levé dolní části listu 6b je v moři umístěn nápis:

„Antechrist / aquest sera nudrit en Goraym de galilea / E con haurà ·xxx· anys començarà apreicar en Jherusalem / e contra tota veritat dira que ell és / Christ fill de Deu / uiu / e diu se que rehedifficara lo temple :—“²²

[Antikrist. Bude vzkříšen v Korozaimu²³ v Galileji, a když mu bude třicet, začne kázat v Jeruzalémě a bude říkat v rozporu s pravdou, že je Kristus, syn živoucího Boha, a že znovu postaví Chrám.]

Antikrist (z řeckého αντί + χριστος, protivník Kristův, protivník Mesiáše) je v křesťanství bytost nebo člověk, jenž je nepřítelem Ježíše Krista a tím i Boha a jeho následovníků.

Tradice Antikrista má své kořeny ve Starém zákoně, v Danielově vidění:

---

²¹ Grosjean 1977, 92; Palomo 2002, 51–52.

²² Přepisy katalánského textu (s mými opravami) podle: Buchon 1838, 141–142; Buchon a Tastu 1839/1841/1843, 146; Grosjean 1977, 92; Palomo 2002, 51–52.

²³ Korozaim (česky též Chorazin; hebrejsky כּוּרַזִּים *Korazim*; 32°54'41" N, 35°33'50" E) byla vesnice v severní Galilei na břehu Galilejského jezera (též Tiberiadské jezero, Genezaretské jezero či Kinneretské moře; hebrejsky יַם כִּנְרֶת *Yam Kinneret*; aramejsky ܒܗܝܪܬܐ ܕܩܝܢܝܐ *Bəḥayrat Ṭabariyā* či ܒܗܝܪܬܐ ܕܩܝܢܝܐ *Bəḥr Ṭabariyā*). Spolu s Betsaidou (hebrejsky בֵּית צֵידָה *Bêt šayida*) je dvakrát zmíněna v Novém zákoně (Mt 11:21 a L 10:13).

„Chtěl jsem mít jistotu o tom čtvrtém zvířeti, které bylo odlišné ode všech ostatních a bylo mimořádně strašné: mělo železné zuby, bronzové drápy, žralo a drtilo a zbytek rozšlapávalo svýma nohama, i o deseti rozích, které mělo na hlavě, a o dalším, který vyrostl a před nímž tři spadly, totiž o tom rohu, který měl oči a ústa mluvící troufale a jevil se větší než ostatní. Viděl jsem, že ten roh vedl válku proti svatým a přemáhal je, až přišel Věkovitý a soud byl předán svatým Nejvyššího; nadešla doba a království dostali do držení svatí...“ (Dan. 7:19–22)

Tato pasáž byla napsána pod dojmem pronásledování a útlaku Židů Antiochem IV., proti němuž vypuklo povstání Makabejských.²⁴ Z toho vznikla tradice, že o Soudném dni, před zjevením Mesiáše, mocný král, ztělesnění veškeré zlé moci, se chopí moci, ale nakonec bude svržen.

Termín „Antikrist“ se objevuje teprve ve 3. a 4. století u církevních otců Irenea²⁵ a Hippolyta.²⁶ Ve středověku, zejména ve středověkém umění, hraje představa Antikrista zvlášť významnou roli.

---

²⁴ Antiochos IV. Epifanés (řecky Ἀντίοχος Δ΄ ὁ Ἐπιφανής Antíochos D' ho Epifanés, 215–164 př. n. l.; z řeckého ἐπιφανής *épipanés*, „zjevný, zřejmý, vznešený, slavný“) byl jedním ze syrských králů řecké dynastie Seleukovců (řecky Δυναστεία τῶν Σελευκιδῶν *Dynasteía tōn Seleukidōn*), jež po smrti Alexandra III. Velikého ovládla asijskou část jeho veleříše. Proti jeho vládě, potlačující židovské tradice, nakonec vypuklo povstání Makabejských (hebrejsky מרד ההשמונאי *mered haHašmonayim*; řecky Επανάσταση των Μακκαβαίων *Epanástasē tōn Makkabaiōn*, 167–161 př. n. l.). Pod vedením Judy Makabejského (hebrejsky יהודה המכבי *Yehuda haMakabi*, † 160 př. n. l.) se v roce 164 př. n. l. podařilo osvobodit Jeruzalém a znovu vysvětit Chrám. Na památku této události Židé slaví svátek Chanuka (hebrejsky חנוכה *hanuka*, doslova „zasvěcení“ nebo „dedikace“).

²⁵ Irenej z Lyonu (řecky Ειρηναῖος Λουγδούνου *Eirēnaíos Lougdouinou*, latinsky *Irenæus Lugdunensis*, mezi 140 a 160 – asi 202) byl nejvýznamnějším křesťanským teologem 2. století. Byl biskupem v galském Lugdunu, dnešním Lyonu.

²⁶ Hippolyt Římský (latinsky *Hippolytus* či *Ypolitus*, asi 170–235) byl první vzdoropapež (od roku 217). Od roku 192 byl v Římě presbyterem. Byl žákem Ireneje z Lyonu a je považován za nejdůležitějšího církevního Otce Západu této doby.

V Apokalypse se znovu objevují Danielovy představy, v nichž zlo představují obrazy ohavného zvířete, mocného krále a města Babylonu. Dochází k bitvě krále králů a jeho vojska se zlými zvířaty, králi země a falešnými proroky. (Zjev. 17:8–14; Zjev. 19:19–21)

Proroctví Izajášovo

V ploše oceánu *Katalánského atlasu* je rovněž text týkající se Proroctví Izajášova:

„ysayas propheta / lxvii· / tramatre daquells qui saluats seran ales gents / en lamar / en affricha / e alidia / E segueix se ales illes luny / aaquells qui no hoyran demi e no ueheran lagloria mia / e anunciaran lagloria mia ales gens :— “²⁷

[Prorok Izajáš, LXVII: „Ty, kteří vyvážnou, pošlu mezi národy na moře, do Afriky a Lydie“ a dále pokračuje: „na vzdálené ostrovy, které neslyšely o mém jménu a neviděly mou slávu; a oni oznámí mou slávu mezi národy.“]

Kapitola uvedená v citovaném textu zachycuje v současném dělení Bible kapitolu Izajáš 66. V českých překladech se tomuto textu blíží *Bible 21. století* (B21):²⁸

„Vložím na ně znamení a ty, kteří vyvážnou, pošlu mezi národy — do Taršiše, Libye a Lydie, k těm slavným lučištníkům, do Tubalu a Řecka, ke vzdáleným ostrovům, kde o mně ještě nikdy neslyšeli a moji slávu nikdy neviděli. Budou zvěstovat mou slávu mezi národy!“ (Iz. 66:19 [B21])

---

²⁷ Přepisy katalánského textu (s mými opravami) podle Buchon 1838, 142; Buchon a Tastu 1839/1841/1843, 146–147; Grosjean 1977, 92; Palomo 2002, 52–53.

²⁸ *Bible 21. století* je překlad Bible do běžné literární češtiny 21. století vycházející z původních hebrejských, aramejských a řeckých textů. Na překladu se pracovalo již od roku 1994. Tento překlad byl vydán v roce 2009.

V Českém ekumenickém překladu je tento text:

„Vložím na ně znamení a ty z nich, kdo vyvážnou, vyšlu k pronárodům, do Taršíše, do Púlu a Lúdu, k těm, co natahují lučičtě, do Túbalu a do Jávanu, na daleké ostrovy, které zprávu o mně ještě neslyšely ani nespátřily moji slávu; budou hlásat moji slávu mezi pronárody.“ (Iz. 66:19 [ČEP])²⁹

Kniha Izajáš je kniha Starého zákona sepsaná ve složité poetické hebrejštině, která obsahuje proroctví připisovaná proroku Izajáši (trad. 781–687 před n. l.). Je však sporné, zda je Izajáš autorem celé knihy; badatelé, historici, religionisté i teologové předložili o autorství jednotlivých kapitol několik různých teorií.

Jednou z teorií o autorství Knihy Izajáš je ta, že historický Izajáš je autorem celé knihy kromě kapitol 36–39. Ty jsou na rozdíl od zbytku knihy napsané prózou (formou historického vyprávění) a popisují tytéž události jako kapitoly 18–20 z 2. knihy Královské (2Kr) a kapitoly 29–32 z 2. knihy Paralipomenon (2Pa). Někteří bibličtí vědci a teologové se proto domnívají, že jde o text sepsaný Izajášovým žákem: postava Izajáše ve vyprávění těchto tří kapitol totiž vystupuje jako samostatná osoba v příběhu. Podobně jsou na tom i krátké úvody jednotlivých Izajášových zjevení, jako například verše Iz. 1:1 a Iz. 7:1–6.

Velký Izajášův svitek (1QIsaa) patří k nejvýznamnějším z Kumránských svitků:³⁰ měří 7,43 metrů. Napsán byl mezi lety 150 a 100 před n. l.³¹

---

²⁹ Podobný text má i *Bible Kralická* (BKR).

³⁰ Kumránské svitky, též Svítky od Mrtvého moře jsou nálezy starověkých svitků a jejich zlomků nalezených poblíž Mrtvého moře, zejména v Kumránu. Svítky obsahují biblické a další náboženské texty. Objev svitků byl velkým překvapením, ačkoli existovaly určité indicie, které existenci těchto svitků naznačovaly. Zmiňovali je např. raní křesťanští spisovatelé. Viz např. Segert 1970, 2007.

³¹ Digitální podobu ve vysokém rozlišení i s anglickým překladem viz <http://dss.collections.imj.org.il/isaiah>.

Obsahuje téměř celou Knihu Izajáš a je v podstatě totožný s moderním masoretským textem.³²

---

³² Masoretský text (hebrejsky *נוסח המסורה*) je autoritativní hebrejský (či v určitých případech aramejský) text Starého zákona opatřený vokalizačními znaky (hebrejsky *מסורה masora*). Text Starého zákona vydaného v letech 1524–1525 v Benátkách (*Bombergiana*) Jákobem ben Chajjím ibn Adonijah (יעקב בן חיים אבן אדונייהו), asi 1470–před 1538), který v sobě sloučil systémy dvou nejvýznamnějších masoretských rodin (ben Ašero a ben Naftali), byl až do 20. století považován za všeobecně uznávaný text hebrejské Bible (*textus receptus Hebraicus*).

Literatura

Buchon, Jean Alexandre C. 1838. *Notice sur un atlas en langue catalane, manuscrit de l'an 1374, conservé parmi les manuscrits de la Bibliothèque royale sous le numéro 6816, fonds ancien, in-folio maximo.* Par Mm. J. A. C. Buchon, membre de l'Académie royale d'histoire de Madrid. [Paris, Imprimerie royale]. (Extrait des Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi, Tome XIII, 2e partie).

Buchon, Jean Alexandre C. a Joseph Tastu. 1839. *Notice d'un atlas en langue catalane, manuscrit de l'an 1375, conservé parmi les manuscrits de la Bibliothèque royale sous le numéro 6816, fonds ancien, in-folio maximo.* Par Mm. J. A. C. Buchon et J. Tastu. Paris: Imprimerie royale (Extrait des Notices et extraits des manuscrits, Tome XIV, 2e partie).

Buchon, Jean Alexandre C. a Joseph Tastu. 1841. *Notice d'un atlas en langue catalane, manuscrit de l'an 1375, conservé parmi les manuscrits de la Bibliothèque royale sous le numéro 6816, fonds ancien, in-folio maximo.* Par Mm. J. A. C. Buchon et J. Tastu. Paris: Imprimerie royale M DCCC XLI. (Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi et autres bibliothèques, publiés par l'Institut Royal de France, faisant suite aux Notices et extraits lus au comité établi dans l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Tome XIV, 2e partie).

Buchon, Jean Alexandre C. a Joseph Tastu. 1843. *Notice d'un atlas en langue catalane, manuscrit de l'an 1375, conservé parmi les manuscrits de la Bibliothèque royale sous le numéro 6816, fonds ancien, in-folio maximo.* Par Mm. J. A. C. Buchon et J. Tastu. Paris: Imprimerie royale M DCCC XLIII. (Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque nationale du Roi et autres bibliothèques, publiés par l'Institut Royal de France; faisant suite aux Notices et extraits lus au comité établi dans l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Tome quatorzième, seconde partie).

Divisament. 2006. Marco Polo. Milione. *Le divisament dou monde. Il Milione nelle redazioni toscana e franco-italiana.* A cura di Gabriella

- Ronchi. Introduzione di Cesare Segre. Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A. (I Meridiani Collezione). – Edice rukopisu *Ci comancent le lobrique de cest livre qui est appellé le Divis[a]ment dou monde*. Paris: Bibliothèque nationale de France (BNF), ms. français, 1116, f. 4–111.
- Devisement. 2018. [incipit] *Ci comancent le lobriqe de cest livre qui est appelle (appele) le devisement (divisiment) dou monde*. – Použitá edice: Marco Polo: *Le Devisement dou monde*. 1 Testo, secondo la lezione del codice fr. 1116 della Bibliothèque Nationale de France a cura di Mario Eusebi, 2 Glossario a cura di Eugenio Burgio. Venezia: Edizioni Ca' Foscari (Filologie medievali e moderne 16. Serie occidentale 13).
- Gow, Andrew Colin. 1998. „Gog and Magog on *mappaemundi* and Early Printed World Maps: Orientalizing Ethnography in the Apocalyptic Tradition augmented with referenced maps and references to relevant monographs.“ *Journal of Early Modern History*, Volume 2: Issue 1: 61–88.
- Grosjean, Georges (ed.). 1977. *Mapamundi, der Katalanische Weltatlas vom Jahre 1375*. Herausgegeben und Kommentiert von Georges Grosjean. Dietikon-Zürich: Urs Graf Verlag. [faksimile rukopisu Paris, Bibliothèque nationale française, Richelieu Manuscrits Espagnol 30].
- Hallberg, Ivar. 1907. *L'Extrême-Orient dans la littérature et la cartographie de l'Occident, des XIIIe, XIVe et XVe siècles. Études sur l'histoire de la géographie*. Thèse pour le doctorat présentée à la Faculté des lettres d'Upsal et publiquement soutenue le 17 Mai dès 10 heures du matin dans la salle N:O IV, par Ivar Hallberg, licencié ès lettres de l'Université d'Upsal. Göteborg: Wald. Zachrissons Boktryckeri A.-B.
- Huffman, Anthony M. 2017. *The Catalan Atlas of 1375 and Competing Eschatological Views Among Jews and Christians*. ARTH 455 Prof. Gertsman, 4 May 2017.
- Kolár, Jaroslav. 1982. „Román o Alexandru Velikém v souvislostech české středověké prózy.“ *Listy filologické / Folia philologica*, 105, č. 4: 209–215.

- Korán. Z arabského orig. Al-Qur‘án podle růz. vyd. přel., předml. Muhammad a Korán, komentářem a rejstříkem opatřil Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1972 a četná další vydání v různých nakladatelstvích. Později pod názvem *Vznešený Korán*.
- Liščák, Vladimír. 2008. „Katalánský atlas 1375 jako historicko-geografický pramen.“ In *Sborník přednášek ze 4. českého národního vexilologického kongresu, Přebyslav 2008*, vyd. Petr Exner, 99–102. Praha: Česká vexilologická společnost.
- Liščák, Vladimír. 2010. „Katalánský atlas z roku 1375 a obraz Asie ve 14. století.“ *Nový Orient*, roč. 65, č. 1: 18–23.
- Liščák, Vladimír. 2018. „Katalánská kartografická díla 14. a 15. století a zachycení Asie a Afriky.“ *Anthropologia integra*, roč. 9, č. 1: 39–52.
- Palomo, Àngel Arana. 2002. *L’atles català de 1375. Treball de final de carrera*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya (UOC), Humanitats i Filologia, Grup de Recerca Hermeneia, Juny, Dostupné online: <www.hermeneia.net/exemples/atles_catala/ Versió_paper_def.doc>.
- Paschalis, Michael, Stavros Frangoulidis, Stephen Harrison a Maaike Zimmerman. 2007. *The Greek and the Roman Novel: Parallel Readings*. Barkhuis.
- Paulus, Marcus (= Marco Polo). 1824. *Peregrinatio Marci Pauli*. Ex Manuscripto Bibliothecae Regiæ, n° 3195 f°. In *Voyages de Marco Polo. Première partie. Introduction, texte, glossaire et variantes. Recueil de voyages et de memoires, publié par la Société de Géographie*. Tome premier. Paris: de l’Imprimerie d’Éverat, Rue du Cadran, No 16. MDCCCXXIV: 299–502.
- Pelliot, Paul. 1959, 1963. *Notes on Marco Polo ouvrage posthum, publié sous les auspices de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres et avec le concours du Centre national de la Recherche scientifique*. Vol. 1–2. Paris: Imprimerie Nationale, Librairie Adrien-Maisonneuve.
- Segert, Stanislav. 1970, 2007. *Synové světla a synové tmy: Svědectví nejstarších biblických rukopisů*. Praha: Orbis, v reedici in: *Rukopisy od Mrtvého moře*. Praha: OIKOYMENH, 2007, 13–223.

van Donzel, Emeri J. a Andrea Barbara Schmidt. 2010. *Gog and Magog in Early Eastern Christian and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*. Leiden: Brill.